

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Філософський факультет
Кафедра політології

Осадчук Ігор Юрійович

**Методичні рекомендації та матеріали для вивчення
навчальної дисципліни**

**«Порівняльний аналіз політичних інститутів країн
Центральної Європи»**

для студентів першого року навчання спеціальності 052 «Політологія»
освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» (денна форма навчання)

Львів
2022–2023 н.р.

Затверджено на засіданні кафедри політології
Протокол № 1 від «26» серпня 2022 року

Схвалено Вченою радою філософського факультету
Протокол № 272/2 від «21» вересня 2022 року

ЗМІСТ

1. Вступ. Опис навчальної дисципліни	3
2. Мета та завдання, компетентності та результати навчальної дисципліни.....	4
3. Семестровий план і структура навчальної дисципліни	6
4. Основна та додаткова література навчальної дисципліни.....	7
5. Теми та зміст лекційних занять навчальної дисципліни	8
6. Теми та зміст семінарських/практичних занять навчальної дисципліни. Література	10
7. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни.....	15
8. Кредитно-модульна система оцінювання знань студентів.....	15
9. Розподіл балів, що присвоюється студентам.....	16
10. Контрольні питання для підсумкового контролю (екзамену).....	16

1. Вступ. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		Денна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»	Нормативна дисципліна циклу професійної та практичної підготовки
	Спеціальність 052 «Політологія»	
Модулів – 2		<i>Рік підготовки:</i>
Змістових модулів – 2		1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання – немає		<i>Семестр</i>
Загальна кількість годин – 120		1-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 5,5	Освітньо-кваліфікаційний рівень: другий (магістерський)	<i>Лекції</i>
		16 год.
		<i>Практичні, семінарські</i>
		16 год.
		<i>Лабораторні</i>
		0 год.
		<i>Самостійна робота</i>
		88 год.
<i>Індивідуальні завдання:</i>		
0 год.		
<i>Вид контролю: екзамен</i>		

Примітка

Співвідношення кількості годин аудиторних занять (лекційних, практичних і семінарських) до кількості годин самостійної й індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 1/2,75.

2. Мета та завдання, компетентності та результати навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Центральної Європи» – це нормативна навчальна дисципліна циклу професійної та практичної підготовки, яка вивчається студентами-магістрами першого року навчання спеціальності 052 «Політологія». Навчальний курс розрахований на 120 годин і вивчається в першому семестрі магістратури. У структурі годин курсу виокремлено такі складові: лекційні заняття – 16 год.; семінарські заняття – 16 год., самостійні завдання – 88 год.

Навчальна дисципліна «Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Центральної Європи» присвячена аналізу соціополітичних поділів, інституту президентства, парламентів, урядів, виборів і виборчих систем, партій та партійних систем у країнах Центральної Європи. *Методологічно* дисципліна сягає постбіхевіоралізму й неоінституціоналізму. В науковому та навчальному контексті курс постає механізмом диверсифікації та поглиблення (звуження) сфери наукового політологічного аналізу.

Курс розділено на два змістові модулі. В першому модулі – вивчення особливостей політичної трансформації, функціонування соціополітичних поділів, інституту президентства, парламентів й урядів у країнах Центральної Європи за допомогою порівняльного методу. У другому змістовому модулі – порівняльний аналіз виборів і виборчих систем, партій та партійних систем у країнах Центральної Європи.

Метою вивчення нормативної дисципліни «Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Центральної Європи» є визначення еволюції, особливостей формування й функціонування політичних інститутів країн Центральної Європи після падіння «Берлінського муру» за допомогою порівняльного методу.

Завдання курсу:

- визначити особливості переходу від авторитаризму до демократії в країнах Центральної Європи;
- виокремити чинники формування та проаналізувати особливості основних соціополітичних поділів у країнах Центральної Європи;
- розкрити роль інституту президентства в політичних системах країн Центральної Європи;
- визначити роль та значення інституту парламенту в країнах Центральної Європи;
- з'ясувати специфіку урядів/урядових кабінетів у країнах Центральної Європи;
- проаналізувати різновиди виборчих систем, що застосовуються на парламентських виборах у країнах Центральної Європи;
- виділити основні тенденції формування та трансформації партійних систем країн Центральної Європи;
- виокремити форми політичної активності громадянина у країнах Центральної Європи.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Центральної Європи» студент буде:

знати:

- 1) чинники й наслідки трансформації політичних інститутів в умовах переходу від авторитаризму до демократії на прикладі країн Центральної Європи;
- 2) основні етапи демократичного транзиту на прикладі країн Центральної Європи.

вміти:

- 1) оцінювати відповідність конкретного стану соціально-політичного розвитку країн Центральної Європи головним тенденціям еволюції політичних систем;
- 2) розуміти сутність процесу становлення громадянського суспільства, його структури, ролі громадської думки в країнах Центральної Європи;
- 3) визначити значення виборів для суспільства і громадянина, оцінити відповідність виборів міжнародним стандартам демократичності виборів;
- 4) розуміти сутність легітимності влади в країнах Центральної Європи;

- 5) виокремлювати переваги та проблеми в розвитку демократії у країнах Центральної Європи;
- 6) вміти використовувати інструменти індексного аналізу для вивчення політичних інститутів.

Крім того, в результаті успішного проходження навчальної дисципліни «Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Центральної Європи» студент набуде:

Загальні компетентності:

- **ЗК02.** Здатність проводити дослідження на відповідному рівні;
- **ЗК04.** Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- **ЗК05.** Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями;
- **ЗК09.** Здатність до підготовки рекомендацій і проектів рішень на основі аналізу інформації;
- **ЗК10.** Володіння методами вивчення суспільних феноменів, явищ і процесів.

Спеціальні (фахові) компетентності:

- **СК01.** Усвідомлення природи та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи розвиток уявлень про політику та її сучасні інтерпретації;
- **СК03.** Критичне осмислення проблем та принципів функціонування та закономірностей розвитку влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, гендерної політики, світової політики та політики окремих країн та регіонів;
- **СК04.** Здатність комплексно аналізувати владу та урядування, політичні системи, інститути та режими, політичні процеси та політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування;
- **СК05.** Спроможність комплексно використовувати нормативу та емпіричну політичну теорію, методологію політичних досліджень та прикладного політичного аналізу;
- **СК09.** Знання міжнародних організацій, їхнього статусу і функції, сутності і змісту розвитку політичних інститутів країн Європи, а відтак вміння визначати роль і місце транскордонного співробітництва у системі регіонального розвитку України в умовах євроінтеграції.

Програмні результати навчання після вивчення навчальної дисципліни «Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Центральної Європи»:

- **ПР01.** Застосовувати для розв'язування складних задач політології розуміння природи та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи розвиток уявлень про політику та її сучасні інтерпретації, особливостей реалізації влади у різних політичних системах, їх соціально-економічного, історичного та соціокультурного контексту;
- **ПР11.** Інтерпретувати та порівнювати сутність і складові міжнародних організацій та законодавства про основи транскордонного співробітництва України в рамках участі прикордонних територій в інтеграційних процесах, а також зумовленість і роль зарубіжних, передусім європейських, політичних чи суспільно-політичних подій, процесів, систем й інститутів та їхнє значення у світовій, регіональній і вітчизняній політиці.

3. Семестровий план і структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
		л.	п./с.	лаб.	інд.	ср.
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1. Особливості політичної трансформації, функціонування соціополітичних поділів, інституту президентства, парламентів й урядів у країнах Центральної Європи						
Тема 1. Чинники й наслідки політичної трансформації країн Центральної Європи	15	2	2	–	–	11
Тема 2. Особливості формування і вплив соціополітичних поділів на політичні системи країн Центральної Європи	15	2	2	–	–	11
Тема 3. Інститут президентства у країнах Центральної Європи	15	2	2	–	–	11
Тема 4. Специфіка функціонування парламентів у країнах Центральної Європи	15	2	2	–	–	11
Тема 5. Особливості формування та функціонування урядів у країнах Центральної Європи	15	2	2	–	–	11
Разом – Змістовий модуль 1	75	10	10	–	–	55
Змістовий модуль 2. Специфіка виборів і виборчих систем, партій та партійних систем у країнах Центральної Європи						
Тема 6. Специфіка виборів і виборчих систем у країнах Центральної Європи	15	2	2	–	–	11
Тема 7. Особливості функціонування політичних партій і партійних систем у країнах Центральної Європи	15	2	2			11
Тема 8. Форми участі громадян у політичному житті країн Центральної Європи	15	2	2	–	–	11
Разом – Змістовий модуль 2	45	6	6	–	–	33
РАЗОМ	120	16	16	–	–	88

4. Основна та додаткова література навчальної дисципліни

Основна література:

1. Панчак-Бялоблоцка Н. Уряди меншості в європейських парламентських демократіях: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 481 с.
2. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Вишеградської групи та інших країн Центрально-Східної Європи: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 548 с.
3. Романюк А., Литвин В., Панчак-Бялоблоцка Н. Політичні інститути країн Центрально-Східної Європи: порівняльний аналіз. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 358 с.
4. Heinisch R., Saxonberg S., Werner A., Habersack F. The effect of radical right fringe parties on main parties in Central and Eastern Europe: Empirical evidence from manifesto data. *Party Politics*. 2021. Vol. 27. No. 1. P. 9–21.
5. Osadchuk I., Lytvyn V., Romanyuk A. Attributes, Logics, and Reasons for the Choice of Semi-Presidentialism: A Verification and Systematisation on the Example of European Countries. *Studia Politica. Romanian Political Science Review*. 2020. Vol. 20. No. 4. P. 469–497.

Додаткова література:

1. Литвин В. Популістські партії у структурі модерних партійних систем країн Центральної Європи : порівняльний аналіз. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. 2012. № 2. С. 69–77.
2. Панчак-Бялоблоцка Н. Особливості формування та складу верхніх палат у парламентах країн Центральної та Східної Європи. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2011. Вип. 23. С. 149–158.
3. Antoszewski A., Herbut R. Systemy polityczne wspolczesnej Europy. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2012. 367 s.
4. Bankowicz M. Transformacje konstytucyjnych systemow wladzy panstwowej w Europie Srodkowej. Krakow: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellonskiego, 2010. 236 s.
5. Brunclik M., Kubat M. Contradictory Approaches: Discussing Semi-Presidentialism in Central Europe. *Annals of the University of Bucharest: Political Science Series*. 2016. Vol. 18. No. 1. P. 67–79.
6. Goetz K., Zubek R. Government, Parliament and Lawmaking in Poland. *The Journal of Legislative Studies*. 2007. Vo. 13. No. 4. P. 517–538.
7. Hloušek V. Presidents above Parties? Presidents in Central and Eastern Europe, Their Formal Competences and Informal Power. Brno: International Institute of Political Science of Masaryk University, 2013. 311 p.
8. Lewis P. Party Systems in Post-communist Central Europe: Patterns of Stability and Consolidation. *Democratization*. 2006. Vol. 13. No. 4. P. 562–583.
9. McDonnell D., Valbruzzi M. Defining and classifying technocrat-led and technocratic governments. *European Journal of Political Research*. 2014. Vol. 53. No. 4. P. 654–671.
10. Powell E., Tucker J. Revisiting Electoral Volatility in Post-Communist Countries: New Data, New Results, and New Approaches. *British Journal of Political Science*. 2014. Vol. 44. No. 1. P. 123–147.
11. Rasch B., Martin S., Cheibub J.A. Parliaments and Government Formation: Unpacking Investiture Rules. Oxford University Press, 2015. 296 p.
12. Saarts T. Comparative Party System Analysis in Central and Eastern Europe: the Case of the Baltic States. *Studies of Transition States and Societies*. 2011. Vol. 3. No. 3. P. 83–104.

13. Sebok M., Horváth A., Balázs A. Electoral Reforms, Entry Barriers and the Structure of Political Markets: A Comparative Analysis. *European Journal of Political Research*. 2019. Vol. 58. P. 741–768.
14. Sedelius T., Linde J. Unravelling Semi-Presidentialism: Democracy and Government Performance in Four Distinct Regime Types. *Democratization*. 2018. Vol. 25. No. 1. P. 136–157.
15. Sedelius T., Mashtaler O. Two Decades of Semi-Presidentialism: Issues of Intra-Executive Conflict in Central and Eastern Europe 1991–2011. *East European Politics*. 2013. Vol. 29. No. 2. P. 109–134.

Інтернет-джерела:

1. Döring H., Manow P. Parliaments and governments database (ParlGov): Information on parties, elections and cabinets in modern democracies. URL: <http://www.parlgov.org/>.
2. Freedom in the World. URL: <http://www.freedomhouse.org/report-types/freedom-world>.
3. Nations in Transit. URL: <http://www.freedomhouse.org/report-types/nations-transit>.
4. Polity IV Project: Political Regime Characteristics and Transitions, 1800–2013. URL: <http://www.systemicpeace.org/polity/polity4.htm>.
5. Varieties of Democracy. URL: <https://v-dem.net/>.

5. Теми та зміст лекційних занять навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Особливості політичної трансформації, функціонування соціополітичних поділів, інституту президентства, парламентів й урядів у країнах Центральної Європи

Тема 1. Чинники й наслідки політичної трансформації країн Центральної Європи

Концептуалізація поняття «Центральна Європа». Чинники й особливості виникнення держав Центральної Європи. Роль акцій протесту в Польщі, Угорщині, Чехословаччині для формування альтернативних політичних проєктів. Значення перебудови і гласності для формування опозиційних настроїв та інститутів. Феномен «круглого столу». Моделі переходу від авторитаризму до демократії в країнах Центральної Європи. Консолідована демократія. Парламентська й напівпрезидентська системи правління в країнах Центральної Європи.

Основні поняття: порівняльна трансформація, політичний інститут, політична система, народний фронт, установчі збори, парламентаризм, напівпрезиденталізм, авторитаризм, демократія.

Тема 2. Особливості формування і вплив соціополітичних поділів на політичні системи країн Центральної Європи

Чинники й етапи формування соціополітичних поділів. Структура змін основних груп населення у післявоєнний період. Особливості еволюції партій лівого спрямування. Чинники політичного протистояння в країнах Центральної Європи. Етнічні меншини в політичному просторі країн Центральної Європи. Динаміка етнотрупових змін у країнах Центральної Європи. Класифікація країн Центральної Європи на підставі аналізу етнополітичних проблем. Особливість дії релігійного чинника в політичному житті країн Центральної Європи. Конфесійна класифікація країн Центральної Європи, її політичні наслідки. Територіальний чинник соціополітичних поділів у країнах Центральної Європи.

Основні поняття: соціополітичний поділ, політична партія, етнічна група, релігія, територія, «нова» політика.

Тема 3. Інститут президентства у країнах Центральної Європи

Інститут президентства в країнах Центральної Європи. Вимоги до кандидатів на посаду президента. Способи обрання та терміни перебування президентів на посаді. Обсяг повноважень президентів у парламентських і напівпрезидентських системах правління країн Центральної Європи. Інструменти вимірювання сили президентів у країнах Центральної Європи.

Основні поняття: глава держави, президент, інститут президентства, парламентаризм, напівпрезиденталізм.

Тема 4. Специфіка функціонування парламентів у країнах Центральної Європи

Парламент як інститут представництва. Вимоги до кандидатів у депутати, імперативний мандат, парламентський імунітет, індемнітет, право на конфіденційну інформацію, винагороду та привілеї. Роль і значення голів парламентів, зіставлення обсягів їхньої компетенції. Позиція керівних органів парламентів. Парламентські комітети і комісії. Партійні фракції в діяльності парламентів країн Центральної Європи. Особливості формування та повноваження верхніх палат у двопалатних парламентах. Симетричний та асиметричний бікамералізм у країнах Центральної Європи. Функції парламентів у країнах Центральної Європи. Феномен вотуму недовіри та довіри. Роль запитань та інтерпеляцій. Індикатори, конструкції та функції парламентської опозиції у країнах Центральної Європи.

Основні поняття: парламент, палата парламенту, бікамералізм, симетричний бікамералізм, асиметричний бікамералізм, фракція, коаліція, парламентський комітет, імперативний мандат, парламентський імунітет, індемнітет.

Тема 5. Особливості формування та функціонування урядів у країнах Центральної Європи

Глава уряду в умовах парламентської та напівпрезидентської систем правління. Обсяг повноважень і сила прем'єр-міністрів у парламентських і напівпрезидентських системах правління країн Центральної Європи. Тенденції зміни статусу прем'єр-міністрів у країнах Центральної Європи. Специфіка позиції уряду в умовах парламентської та напівпрезидентської систем правління. Структура урядових кабінетів у країнах Центральної Європи. Стадії формування урядів. Роль глави держави в процесі формування уряду. Партійні й технократичні урядові кабінети в країнах Центральної Європи. Типологія урядових кабінетів на підставі кількості політичних партій та рівня підтримки в парламентах. Конструкції коаліційних урядів. Чинники формування урядів меншості в країнах Центральної Європи. Індикатори стабільності й ефективності урядів у країнах Центральної Європи. Феномен когабітації в напівпрезидентських системах правління.

Основні поняття: уряд, урядовий кабінет, прем'єр-міністр, однопартійний уряд, коаліційний уряд, уряд більшості, уряд меншості, вотум довіри, вотум недовіри, когабітація, стабільність урядів, ефективність урядів.

Змістовий модуль 2. Специфіка виборів і виборчих систем, партій та партійних систем у країнах Центральної Європи

Тема 6. Специфіка виборів і виборчих систем у країнах Центральної Європи

Еволюція виборчих систем у країнах Центральної Європи в процесі демократичного транзиту. Процедури виборчої кампанії і їх значення в забезпеченні демократичності виборів. Політичні наслідки виборчих систем у країнах Центральної Європи. Визначення рівня пропорційності та диспропорційності виборчих систем у країнах Центральної Європи.

Основні поняття: вибори, виборча система, мажоритарна система, пропорційна система, змішана система, виборча кампанія, пропорційність виборчих систем, диспропорційність виборчих систем.

Тема 7. Особливості функціонування політичних партій і партійних систем у країнах Центральної Європи

Еволюція політичних партій у країнах Центральної Європи. Значення партій країн Західної Європи для формування політичних партій у країнах Центральної Європи. Роль опозиційних рухів в контексті становлення нових політичних партій. Феномен урядової партії в умовах парламентської та напівпрезидентської систем правління. Дихотомія «урядова – опозиційна» партія. Принципи внутрішньопартійної демократії та їх екстраполяція на демократичну функцію політичних партій у країнах Центральної Європи. Система партійного фінансування в контексті внутрішньопартійної демократії. Ідеологічне позиціонування партій у країнах Центральної Європи. Поняття партійної системи. Типології партійних систем у країнах Центральної Європи. Динаміка зміни показників індексів ефективної кількості політичних партій, класового голосування.

Основні поняття: партія, партійна система, парламентська партія, урядова партія, опозиційна партія, популістська партія, ефективна кількість партій.

Тема 8. Форми участі громадян у політичному житті країн Центральної Європи

Сутність і різновиди груп інтересів у країнах Центральної Європи. Моделі політичної участі в країнах Центральної Європи. Особливості застосування референдумів у країнах Центральної Європи.

Основні поняття: громадянин, громадянське суспільство, громадська організація, соціальний капітал, референдум.

6. Теми та зміст семінарських/практичних занять навчальної дисципліни. Література

Змістовий модуль 1. Особливості політичної трансформації, функціонування соціополітичних поділів, інституту президентства, парламентів й урядів у країнах Центральної Європи

Тема 1. Чинники й наслідки політичної трансформації країн Центральної Європи (2 год.)

1. Історико-політична характеристика країн Центральної Європи.
2. Особливості політичної трансформації у країнах Центральної Європи.
3. Оцінка рівня демократичності трансформацій у країнах Центральної Європи.
4. Системи правління у країнах Центральної Європи.

Основні поняття: порівняльна трансформація, політичний інститут, політична система, народний фронт, установчі збори, парламентаризм, напівпрезиденталізм, авторитаризм, демократія.

Література:

1. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Вишеградської групи та інших країн Центрально-Східної Європи: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 548 с.

2. Романюк А., Литвин В., Панчак-Бялоблоцка Н. Політичні інститути країн Центрально-Східної Європи: порівняльний аналіз. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 358 с.
3. Osadchuk I., Lytvyn V., Romanyuk A. Attributes, Logics, and Reasons for the Choice of Semi-Presidentialism: A Verification and Systematisation on the Example of European Countries. *Studia Politica. Romanian Political Science Review*. 2020. Vol. 20. No. 4. P. 469–497.
4. Sedelius T., Linde J. Unravelling Semi-Presidentialism: Democracy and Government Performance in Four Distinct Regime Types. *Democratization*. 2018. Vol. 25. No. 1. P. 136–157.

Тема 2. Особливості формування і вплив соціополітичних поділів на політичні системи країн Центральної Європи (2 год.)

1. Соціально-економічна основа соціополітичних поділів у країнах Центральної Європи.
2. Етногрупова основа соціополітичних процесів у країнах Центральної Європи.
3. Релігійна основа соціополітичних поділів у країнах Центральної Європи.
4. Територіальна основа соціополітичних поділів у країнах Центральної Європи.

Основні поняття: соціополітичний поділ, політична партія, етнічна група, релігія, територія, «нова» політика.

Література:

1. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Вишеградської групи та інших країн Центрально-Східної Європи: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 548 с.
2. Сліпецька Ю. Демократичний транзит та його вплив на особливості соціополітичних розмежувань в посткомуністичних країнах ЦСЄ. *Rozwój polityczny państw Europy Środkowej i Wschodniej*. Kutno: Wyższa Szkoła Gospodarki Krajowej w Kutnie, 2012. S. 267–278.
3. Whitefield S. Political cleavages in post-communist politics. *Annual Review of Political Science*. 2002. Vol. 5. P. 181–200.

Тема 3. Інститут президентства у країнах Центральної Європи (2 год.)

1. Спосіб обрання та вимоги до кандидатів у президенти в країнах Центральної Європи.
2. Повноваження і сила президентів у країнах Центральної Європи.
3. Специфіка відповідальності та дострокового припинення повноважень президентів у країнах Центральної Європи.

Основні поняття: глава держави, президент, інститут президентства, парламентаризм, напівпрезиденталізм.

Література:

1. Зеленько Г. Політичне лідерство в країнах Центрально-Східної Європи: дилема раціональності і легітимності. *Політичний менеджмент*. 2007. Спеціальний випуск. С. 97–107.

2. Приходько С., Макарець С. Інститут президентства в країнах Центральної та Східної Європи. *Гілея: науковий вісник*. Київ: «Видавництво «Гілея», 2020. Вип. 156. №5. С. 344–347.
3. Романюк А. Порівняльний аналіз інституту президентства в країнах Центрально-Східної Європи. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. 2012. № 3. С.60–66.
4. Hloušek V. Presidents above Parties? Presidents in Central and Eastern Europe, Their Formal Competences and Informal Power. Brno: International Institute of Political Science of Masaryk University, 2013. 311 p.

Тема 4. Специфіка функціонування парламентів у країнах Центральної Європи (2 год.)

1. Історія парламентаризму в країнах Центральної Європи.
2. Головування й управління парламентами в країнах Центральної Європи.
3. Комітети як елементи структури парламентів країн Центральної Європи.
4. Специфіка бікамералізму в країнах Центральної Європи.
5. Властивості законодавчої функції парламентів країн Центральної Європи.
6. Оцінка ефективності повноважень парламентів у країнах Центральної Європи.

Основні поняття: парламент, палата парламенту, бікамералізм, симетричний бікамералізм, асиметричний бікамералізм, фракція, коаліція, парламентський комітет, імперативний мандат, парламентський імунітет, індемнітет.

Література:

1. Панчак-Бялоблоцка Н. Політична структуризація парламентів у країнах Центральної Європи на рівні постійних комітетів. *Науковий часопис: Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. Київ, 2010. Вип. 4. С. 175–184.
2. Панчак-Бялоблоцка Н. Особливості бікамералізму в Центральній і Східній Європі: порівняльний аналіз повноважень і функцій верхніх палат. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. 2010. № 4. С. 177–188.
3. Панчак-Бялоблоцка Н. Особливості формування та складу верхніх палат у парламентах країн Центральної та Східної Європи. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2011. Вип. 23. С. 149–158.
4. Rasch B., Martin S., Cheibub J.A. Parliaments and Government Formation: Unpacking Investiture Rules. Oxford University Press, 2015. 296 p.

Тема 5. Особливості формування та функціонування урядів у країнах Центральної Європи (2 год.)

1. Посада і повноваження глави уряду в країнах Центральної Європи.
2. Чинники формування урядів у країнах Центральної Європи.
3. Специфіка відповідальності урядів у країнах Центральної Європи.
4. Типи урядових кабінетів у країнах Центральної Європи.
5. Стабільність урядів у країнах Центральної Європи.

Основні поняття: уряд, урядовий кабінет, прем'єр-міністр, однопартійний уряд, коаліційний уряд, уряд більшості, уряд меншості, вотум довіри, вотум недовіри, когабітація, стабільність урядів, ефективність урядів.

Література:

1. Литвин В. Урядова стабільність крізь призму партійних детермінант країн Центральної Європи. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, соціологія, філософія*. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2009. Вип.13. С. 110–118.
2. Панчак-Бялоблоцка Н. Уряди меншості в європейських парламентських демократіях: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 481 с.
3. McDonnell D., Valbruzzi M. Defining and classifying technocrat-led and technocratic governments. *European Journal of Political Research*. 2014. Vol. 53. No. 4. P. 654–671.
4. Rasch B., Martin S., Cheibub J.A. Parliaments and Government Formation: Unpacking Investiture Rules. Oxford University Press, 2015. 296 p.
5. Sedelius T., Mashtaler O. Two Decades of Semi-Presidentialism: Issues of Intra-Executive Conflict in Central and Eastern Europe 1991–2011. *East European Politics*. 2013. Vol. 29. No. 2. P. 109–134.

Змістовий модуль 2. Специфіка виборів і виборчих систем, партій та партійних систем у країнах Центральної Європи

Тема 6. Специфіка виборів і виборчих систем у країнах Центральної Європи (2 год.)

1. Парламентські виборчі системи у країнах Центральної Європи.
2. Виборчі системи верхніх палат парламентів країн Центральної Європи.
3. Особливості участі у виборах в країнах Центральної Європи.
4. Оцінювання виборів і виборчих систем парламентів (нижніх палат парламентів) у країнах Центральної Європи.

Основні поняття: вибори, виборча система, мажоритарна система, пропорційна система, змішана система система, виборча кампанія пропорційність виборчих систем, диспропорційність виборчих систем.

Література:

1. Birch S. Electoral Systems and Party Systems in Europe East and West. *Perspectives on European Politics and Society*. 2001. Vol. 2. No.3. P. 355–377.
2. Kovar J., Kovar K. Candidate quality across different orders of elections: the cases of the Czech Republic and Slovakia. *East European Politics*. 2013. Vol. 29. No. 2. P. 152–174.
3. Sebok M., Horváth A., Balázs A. Electoral Reforms, Entry Barriers and the Structure of Political Markets: A Comparative Analysis. *European Journal of Political Research*. 2019. Vol. 58. P. 741–768.

Тема 7. Особливості функціонування політичних партій і партійних систем у країнах Центральної Європи (2 год.)

1. Історія партій у країнах Центральної Європи у міжвоєнний період та епоху «реального соціалізму».
2. Чинники й особливості формування та розвитку партій у «нових» демократіях Центральної Європи.
3. Етапи розвитку та стабільність партійних систем у країнах Центральної Європи.
4. Урядово-опозиційні та розмірно-кількісні виміри партій і партійних систем у країнах Центральної Європи.
5. Ідеологічні виміри партій і партійних систем у країнах Центральної Європи.

Основні поняття: партія, партійна система, парламентська партія, урядова партія, опозиційна партія, популістська партія, ефективна кількість партій.

Література:

1. Литвин В. Популістські партії у структурі модерних партійних систем країн Центральної Європи : порівняльний аналіз. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. 2012. № 2. С. 69–77.
2. Панчак-Бялоблоцка Н. Парламентська мінливість і стабільність партійних систем у Центральній Європі: досвід Вишеградської четвірки. *Політологічні та соціологічні студії: збірник наукових праць*. Чернівці: Букрек, 2011. Т. 10. С. 98–120.
3. Шведа Ю. Соціальні зміни як чинник трансформації партійних систем країн Центрально-Східної Європи. *Вісник Львівського університету: Серія «Філософські науки»*. 2005. Вип. 8. С. 222–229.
4. Heinisch R., Saxonberg S., Werner A., Habersack F. The effect of radical right fringe parties on main parties in Central and Eastern Europe: Empirical evidence from manifesto data. *Party Politics*. 2021. Vol. 27. No. 1. P. 9–21.
5. Kopecký P. Political Parties and the State in Post-communist Europe: The Nature of Symbiosis. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*. 2006. Vol. 22. No. 3. P. 251–273.
6. Lewis P. Party Systems in Post-communist Central Europe: Patterns of Stability and Consolidation. *Democratization*. 2006. Vol. 13. No. 4. P. 562–583.
7. Saarts T. Comparative Party System Analysis in Central and Eastern Europe: the Case of the Baltic States. *Studies of Transition States and Societies*. 2011. Vol. 3. No. 3. P. 83–104.

Тема 8. Форми участі громадян у політичному житті країн Центральної Європи (2 год.)

1. Моделі політичної участі в країнах Центральної Європи.
2. Групи інтересів у країнах Центральної Європи.
3. Референдуми у країнах Центральної Європи.

Основні поняття: громадянин, громадянське суспільство, громадська організація, соціальний капітал, референдум.

Література:

1. Зеленько Г. Політична «матриця» громадянського суспільства: досвід країн Вишеградської групи та України. К.: Знання України, 2007. 336 с.
2. Лендьел М. Місцева демократія у країнах Центральної і Східної Європи: монографія. Ужгород : Мистецька лінія, 2011. 688 с.
3. Лендьел М. Правове оформлення місцевої представницької та безпосередньої демократії у регіоні Центральної і Східної Європи. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. К.: Вид-во «Центр соціальних комунікацій», 2011. Вип. 22. С. 322–334.
4. Лендьел М.О. Форми політичної участі на місцевому рівні в постсоціалістичних країнах Центральної і Східної Європи. *Нова парадигма: журнал наукових праць*. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. С. 110–125.
5. Musiał-Karg M. The Role of National Referendum in Central and Eastern European Countries. Selected Experiences. *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*. 2016. No. 3. P. 41–58.

7. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Чинники й наслідки політичної трансформації країн Центральної Європи	11
2	Особливості формування і вплив соціополітичних поділів на політичні системи країн Центральної Європи	11
3	Інститут президентства у країнах Центральної Європи	11
4	Специфіка функціонування парламентів у країнах Центральної Європи	11
5	Особливості формування та функціонування урядів у країнах Центральної Європи	11
6	Специфіка виборів і виборчих систем у країнах Центральної Європи	11
7	Особливості функціонування політичних партій у країнах Центральної Європи	11
8	Партійні системи у країнах Центральної Європи	11
Разом		88

8. Кредитно-модульна система оцінювання знань студентів

Навчальний процес здійснюється за традиційною технологією: лекції, практичні (семінарські) заняття, самостійна робота. Також передбачено проектно-орієнтоване навчання, дискусії, аналіз статистичних баз даних.

На лекційних заняттях використовуються головно: словесні методи (розповідь, бесіда, пояснення, лекція, діалог); наочні і практичні методи (ілюстрація, демонстрація, а також презентація); метод синтезу, аналізу, індукції, дедукції тощо. На семінарських заняттях використовуються: дискусія, проблемно-пошуковий, інтерактивний методи тощо. У рамках самостійної роботи застосовуються дослідницькі методи.

Оцінка знань, умінь і практичних навиків студента з курсу «Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Центральної Європи» здійснюється за 100-бальною шкалою.

Бали нараховуються за наступним співвідношенням:

- практичні/самостійні тощо – 30% семестрової оцінки (максимальна кількість балів – 30);
- контрольні заміри (модулі) – 20% семестрової оцінки (максимальна кількість балів – 20);
- екзамен – 50% семестрової оцінки (максимальна кількість балів – 50).

Поточний контроль знань студентів проводять за трьома складовими:

- контроль систематичності та активності роботи студента впродовж семестру;
- контроль за виконанням модульних завдань/контрольних замірів;
- контроль за виконанням завдань самостійного опрацювання.

При контролі систематичності й активності роботи студентів оцінці підлягають:

- самостійна робота студентів;
- відвідування й активність на семінарських заняттях;
- рівень засвоєння знань програмного матеріалу.

Поточний контроль успішності здійснюється за п'ятибальною шкалою: «5» – відмінно, «4» – добре, «3» – задовільно, «2» – доповнення, «1» – коментарі (участь у дискусії). Контроль знань за результатами вивчення змістовного модуля оцінюється в 10 балів. Форма підсумкового контролю – екзамен у комбінованій (усній і тестовій) формі в кінці семестру.

9. Розподіл балів, що присвоюється студентам

Максимальна кількість балів при оцінюванні знань студентів із дисципліни, котра завершується екзаменом, становить за поточну успішність 50 балів. На іспиті студент теж може отримати 50 балів.

Поточний контроль та самостійна робота						Сума	Екзамен
Змістовий модуль 1						50	50
1	2	3	4	5	6		

1, 2 ... 6 – теми семінарських занять у рамках змістовного модуля.

При оформленні документів за екзаменаційну сесію використовується таблиця відповідності оцінювання знань студентів за різними системами.

Шкала оцінювання: вузу, національна та ECTS

Національна шкала	Рейтингова шкала	Шкала ECTS	Пояснення
5 (відмінно)	90-100	A	Відмінно
4 (добре)	81-89	B	Дуже добре
	71-80	C	Добре
3 (задовільно)	61-70	D	Задовільно
	51-60	E	Достатньо
2 (незадовільно)	25-50	FX	Незадовільно
	0-24	F	Незадовільно без права перездачі

10. Контрольні питання для підсумкового контролю (екзамену)

1. Історико-політична характеристика країн Центральної Європи.
2. Особливості політичної трансформації у країнах Центральної Європи.
3. Оцінка рівня демократичності трансформацій у країнах Центральної Європи.
4. Системи правління у країнах Центральної Європи.
5. Соціально-економічна основа соціополітичних поділів у країнах Центральної Європи.
6. Етнігрупова основа соціополітичних процесів у країнах Центральної Європи.
7. Релігійна основа соціополітичних поділів у країнах Центральної Європи.
8. Територіальна основа соціополітичних поділів у країнах Центральної Європи.
9. Спосіб обрання та вимоги до кандидатів у президенти в країнах Центральної Європи.
10. Повноваження і сила президентів у країнах Центральної Європи.

11. Специфіка відповідальності та дострокового припинення повноважень президентів у країнах Центральної Європи.
12. Історія парламентаризму в країнах Центральної Європи.
13. Головування й управління парламентами в країнах Центральної Європи.
14. Комітети як елементи структури парламентів країн Центральної Європи.
15. Специфіка бікамералізму в країнах Центральної Європи.
16. Властивості законодавчої функції парламентів країн Центральної Європи.
17. Оцінка ефективності повноважень парламентів у країнах Центральної Європи.
18. Посада і повноваження глави уряду в країнах Центральної Європи.
19. Чинники формування урядів у країнах Центральної Європи.
20. Специфіка відповідальності урядів у країнах Центральної Європи.
21. Типи урядових кабінетів у країнах Центральної Європи.
22. Стабільність урядів у країнах Центральної Європи.
23. Парламентські виборчі системи у країнах Центральної Європи.
24. Виборчі системи верхніх палат парламентів країн Центральної Європи.
25. Особливості участі у виборах в країнах Центральної Європи.
26. Оцінювання виборів і виборчих систем парламентів (нижніх палат парламентів) у країнах Центральної Європи.
27. Історія партій у країнах Центральної Європи у міжвоєнний період та епоху «реального соціалізму».
28. Чинники й особливості формування та розвитку партій у «нових» демократіях Центральної Європи.
29. Етапи розвитку та стабільність партійних систем у країнах Центральної Європи.
30. Урядово-опозиційні та розмірно-кількісні виміри партій і партійних систем у країнах Центральної Європи.
31. Ідеологічні виміри партій і партійних систем у країнах Центральної Європи.
32. Моделі політичної участі в країнах Центральної Європи.
33. Групи інтересів у країнах Центральної Європи.
34. Референдуми у країнах Центральної Європи.